

Innehåll

Fler barn som adopteras har särskilda behov	1
Man brukar säga 100 procent arv och 100 procent miljö Intervju med Hugo Lagercrantz	5
Man behöver kunna ta dagen som den kommer Intervju med Gunilla Cederholm Wilhelmsson	8
Att ge mer livsutrymme Intervju med Margareta Carlberg	11
Stöd och hjälp efter adoption – några exempel Av Merike Lidholm	14
Information och intryck från ett par ursprungsländer	19
Återbesöksresa till Anhui, Kina	25
Forskning	29
Filmtips	29
Boktips	30

Fler barn som adopteras har särskilda behov

Intresset för att adoptera internationellt är stort i flera länder i västvärlden och i många av ursprungsländerna ökar mängden nationella adoptioner. Detta innebär att antalet adoptionssökande överstiger antalet barn som finns tillgängliga för internationell adoption. Till följd av detta tar det längre tid att adoptera och för en del sökande blir det ingen adoption. Eftersom de familjer som adopterar nationellt i ursprungsländerna främst vill ha så små och friska barn som möjligt har många av de barn som lämnas för internationell adoption något känt särskilt behov

Adoptionsorganisationerna ser en ökning av antalet barn som vid adoptionen har kända särskilda behov. Det finns ingen statistik eftersom begreppet särskilda behov är svårt att avgränsa. Vilka barn som anses ha särskilda behov avgörs av ursprungsländernas uppfattning och kriterierna varierar från land till land.

I alla länder gäller uppfattningen att en diagnostiserad sjukdom eller ett funktionshinder innebär att barnet har särskilda behov. Det kan t.ex. vara läpp-käk-gomspalt, klumpfot, missbildning eller avsaknad av någon kroppsdel, hjärtfel, syn- och hörselnedsättning, ryggmärgsbräck, hepatit B, hiv-aids, fetalt alkoholsyn-

Foto: MIA

drom, cp-skada eller utvecklingsstörning. Listan skulle kunna göras ännu längre och ändå inte bli fullständig. Många barn har också flera diagnoser.

Generellt betraktas också barn över tre- fyra års ålder och syskongrupper som barn med särskilda behov. Barnets hudfärg, stora födelsemärken eller skelögdhet är exempel på sådant som betraktas som särskilda behov i vissa länder men inte i andra. Att mamman missbrukat alkohol eller narkotika under graviditeten, att mamman är bärare av hivsmitta eller hepatit trots att barnet testats negativt, att barnets föräldrar är psykiiskt sjuka eller att barnet kommit till genom incest är andra exempel på orsaker till att man i ursprungsländerna kan anse att barnet har särskilda behov.

Adoptionsförmedling av barn som har särskilda behov

Adoptionsorganisationerna har alltid förmedlat adoption av barn med särskilda behov. Ursprungsländerna har skickat förfrågningar rörande specifika barn och organisationerna har försökt hitta lämpliga adoptivföräldrar till dessa bland sina sökande. I en del ursprungsländer adopteras alla små friska barn nationellt. Då innebär en ansökan till det landet att man troligtvis kommer att bli föreslagen som förälder till ett barn som anses ha något särskilt behov.

Den kinesiska centralmyndigheten China Center of Adoption Affairs, CCAA, har ett särskilt förmedlingssystem för adoptionssökande som vill adoptera barn med särskilda behov. Ett 60-tal adoptionsorganisationer i världen har tillgång till en skyddad webbsida på vilken CCAA lägger ut information om barn som har särskilda behov. De tre svenska adoptions-

organisationer som har auktorisation att arbeta med Kina har alla CCAA:s tillstånd att arbeta med systemet. Organisationerna kan då de ser information om ett barn, som de tror sig ha en passande familj till, binda upp informationen om barnet. Inom 48 timmar, från det att man bundit upp information om ett barn, ska familjens ansökan registreras online. Systemet förutsätter att de sökande är väl förberedda, har informerat sig om och tagit ställning till vilka särskilda behov de kan acceptera samt informerat sin medgivandeutredare.

Det är CCAA:s och adoptionsorganisationernas erfarenhet att det går mycket fortare och är möjligt att placera fler barn som har särskilda behov med detta system. Systemet är dock nytt och ingen har någon längre erfarenhet av att arbeta på detta sätt. De svenska adoptionsorganisationerna har arbetat med systemet sedan i somras. Det är också ett system som är under utveckling och förändringar kan komma att införas. Aktuell information om det webbaserade systemet ges av adoptionsorganisationerna.

Förutsättningarna för medgivande har förändrats

Väntetiderna har blivit längre och bedömningarna har skärpts vad gäller sökandes ålder. Detta innebär att sökande kan bli för gamla för att få adoptera något barn. Regeringsrätten har i ett par domar framhållit att utgångspunkten för bedömningen av betydelsen av sökandes ålder borde vara den riktlinje som angivits i prop. 2003/04:131. Där uttalades "att det är av vikt att föräldrarna inte har en alltför hög ålder i förhållande till barnets ålder när barnet anländer till hemmet. Föräldrarna/föräldern ska under åtskilliga år framåt ha styrka och flexibilitet att möta barnets speciella behov. Det är viktigt att

Foto: MIA

Åldersstrukturen i adoptivfamiljen inte alltför mycket skiljer sig från de flesta andra familjers. Med äldre adoptivföräldrar ökar sannolikheten för att föräldrars hälsa sviktar och krafterna inte räcker till på samma sätt som när föräldrarna är yngre. Det finns en tendens att ge äldre sökande medgivande för äldre barn, vilket i sig kan innebära särskilda svårigheter. Hög ålder hos barnet vid adoption är en riskfaktor som kräver extra kompetenta och starka föräldrar. Vidare uttalas, – med hänvisning till rättsfallet RÅ 1995 ref. 67, ” – att ett generellt medgivande i allmänhet inte bör ges till personer över 45 år. En riktning bör vara att sökanden inte bör vara äldre än 42 år vid ansökningstillfället vilket i praktiken innebär att sökanden är upp mot 45 år när barnet anländer. I enskilda ärenden kan det dock finnas anledning att göra en annan bedömning. Ett exempel på en situation då det kan finnas skäl att frångå riktningen är, i det fall ett par ansöker om medgivande, att en av sökandena är något äldre än 42 år. Ett annat exempel är adoption av ett syskon.

Ytterligare exempel är adoption av ett känt barn, exempelvis släktingbarn eller ferie barn.”

I Socialstyrelsens allmänna råd anges att om sökanden är över 42 år då ansökan görs, bör utredaren klargöra, om det finns särskilda omständigheter som kan vara av betydelse för helhetsbedömningen av, om sökanden är lämpad att adoptera. Omständigheter som kan ha betydelse för bedömningen är t.ex. att sökanden har en relation till barnet som ansökan avser, att enbart den ena parten är något över 42 år eller att ansökan avser adoption av ytterligare ett barn i familjen (SOSFS 2008:8). Vilka omständigheter som ska ha betydelse är en bedömning som måste göras i varje enskilt ärende.

Det kan i vissa fall vara möjligt att påverka väntetiden genom vilka önskemål man har rörande barnet. Om man är öppen för att ta emot barn med i förväg kända särskilda behov kan väntetiden bli kortare. En del sökande ställs inför det svåra valet att välja mellan att ansöka om ett barn med särskilda behov eller att inte adoptera alls.

Att ansöka om barn med i förväg kända särskilda behov

Att sökande kan välja att ansöka om att adoptera barn med särskilda behov kan skapa en illusion av att de som inte önskar detta ska få friska barn som inte har särskilda behov. Så är det förstås inte. Man kan aldrig veta vad det barn man får bär med sig. Barn som man vid adoptionen bedömt har särskilda behov kan återhämta sig och barn som uppfattats som friska kan komma att utveckla symptom efter adoptionen. Socialstyrelsen skriver i sin Handbok för socialtjänsten att ”Barn som adopteras internationellt har genom sin bakgrund en ökad sårbarhet och särskilda behov av stöd.” Det är

därför viktigt att i alla medgivandeutredningar fundera över möjligheten att ett framtida adopterat barn kan ha särskilda behov.

Man kan förledas att tro att man vet mycket om ett barn som har en diagnos. Om man har mycket information om en diagnos men vet lite om barnet i övrigt kan det skapa en skev bild. Det är många faktorer, t.ex. barnets personlighet och temperament och vilken vård och omsorg barnet har fått och kommer att få, som samverkar i hur det särskilda behovet kommer att ta sig uttryck.

När man läser en medicinsk rapport behöver man fråga sig under vilka omständigheter rapporten är skriven. Är uppgifterna aktuella eller var det länge sedan rapporten skrevs? Inom vilken medicinsk tradition är rapporten skriven? Det kan behövas förkunskaper om den medicinska kultur som läkaren verkar inom för att tolka dennes utlåtande. Man kan också fundera över hur barnets sinnesstämning, om barnet varit lugnt eller stressat, kan ha påverkat eventuella testresultat.

För att de sökande ska kunna fatta kloka beslut behöver de information och vägledning. Det är viktigt att se möjligheterna men samtidigt inte underskatta den utmaning det kan innebära att ta emot ett barn med särskilda behov. De sökande behöver göra realistiska bedömningar av sin omsorgskapacitet och vilka praktiska förutsättningar de har att ta emot ett barn med särskilda behov. De behöver också fundera över vilka prioriteringar de är beredda att göra om barnets vårdbehov blir omfattande eller om barnet kommer att behöva mycket extra stöd.

Att ställas inför valet att välja eller inte välja att ansöka om barn med särskilda behov upplevs av många sökande som onaturligt och märkligt. Det kan ge skuld- och skamkänslor

som försvårar möjligheterna att utforska vad man vill. Kanske börjar varje föräldraskap med drömmen om en liten bebis. När drömmen inte går i uppfyllelse kan det vara en lång process att anpassa önskemålen till sin verklighet. För dem som går igenom processen är det en möjlighet att få ett barn som har behov av att få föräldrar med särskild omsorgsförmåga.

Oavsett vilka förutsättningar de sökande har finns det många barn på barnhemmen som har behov av dessa särskilda föräldrar. Under tider då det funnits fler barn och färre sökande har de inte blivit aktuella för adoption utan blivit kvar på barnhemmen. Den aktuella väntesituationen innebär ökade chanser för dem att få en adoptivfamilj.

Man brukar säga 100 procent arv och 100 procent miljö

Hugo Lagercrantz är professor i barnmedicin vid Karolinska Institutet och överläkare vid Astrid Lindgrens barnsjukhus. Han har under de senaste åren intresserat sig för hur hjärnan utvecklas under barndomen och särskilt hjärnans utveckling hos för tidigt födda barn.

Hur tänker du att utvecklingen av barnets hjärna kan påverkas av att vara i en bristfällig barnhemsmiljö?

”Man vet ju en del om de rumänska barnhemsbarnen. Man tog bilder på hjärnan av dem och det visade sig att det var vissa luckor i deras hjärnor som påverkade hjärnans aktivitet. Det berodde på att de var så understimulerade. Det här har lett till en väldigt stor oro bland adoptivföräldrar. Så vitt jag har förstått så gick det ganska bra ändå för många av de här barnen om de inte kom för sent. Åtminstone om de kom före skolåldern gick det nog ganska bra. Om de kom efter puberteten så var det inte så bra.

Dels kan man säga att intryck och traumatiska händelser påverkar hjärnan väldigt mycket men samtidigt är det ju också så att hjärnan har stor förmåga att reparera sig eller kompensera för detta.”

Hugo Lagercrantz berättar att hjärnans utveckling styrs dels av genetiska faktorer och dels av miljöpåverkan. Då barnet stimuleras befästs nervbanor i hjärnan. Om barnet inte får stimulans försvinner i stället nervbanorna. Man har tidigare talat om kritiska fönster men numera talar man alltmer

om fönster för inläring. Tidigare trodde man att fönstren var öppna under en begränsad tidsperiod i utvecklingen. Idag är det många som tror att barn kan ta igen missad utveckling även efter fönstret är passerat om omständigheterna kring barnet förbättras.

Kan du ge exempel på ett fönster för inläring?

”Ja man brukar tala om att för att lära sig sitt modersmål perfekt ska man göra det före tre års ålder. Upp till fem års ålder kan man lära sig sitt modersmål ganska bra. Men redan efter fem år blir det lite svårare. Efter puberteten är det svårt att lära sig ett språk utan brytning. En invandrare som kommit hit efter puberteten bryter alltid men invandrare som kommit före puberteten, på dem kan man ofta inte höra att de invandrat. Men den riktiga emotionella förståelsen av språket eller modersmålet präglas in före tre till fem års ålder. Ett klassiskt exempel på att det är viktigt att man använder nervbanorna är att japaner inte kan skilja på r och l, om de är uppvuxna i Japan, för att de inte fått höra de bokstäverna. Men om de är födda i Amerika så kan de ju skilja på r och l.”

Hur ser du på möjligheterna att påverka ärftliga faktorer?

”Man kan väl säga att konflikten arv och miljö har tonats ner lite. Man brukar säga 100 procent arv och 100 procent miljö. Det är ganska bra uttryckt för det går in i varandra och det verkar som att miljön påverkar arvsmassan.”

En forskargrupp i Canada har gjort studier som man ofta refererar till. Hugo Lagercrantz berättar att man studerade ungar till två grupper råttmammor. Den ena gruppen av råttmammor var ambitiösa och den andra gruppen var slappare och latare. Det visade sig att ungarna till de ambitiösa råttmammorna klarade tester bättre och blev mer stresståliga medan den andra gruppen ungar visade sämre resultat. När man korsade grupperna så att ungarna till de slappa råttmammorna fick stimulans av de ambitiösa råttmammorna höjdes deras testresultat och stresstålighet. För den andra gruppen ungar som fötts av ambitiösa mammor men togs om hand av de slappa råttmammorna blev resultatet sämre. Detta visar att den viktiga faktorn var den stimulans som råttungarna fick under den tidiga barndomen. För de råttor som fick en positiv stimulans påverkades genmassan. Ett annat exempel är den ärftliga sjukdomen PKU, som man tar blodprov för att upptäcka strax efter födseln. PKU har en stark genetisk komponent som leder till att man blir efterbliven. Men om man äter rätt kost blir man helt normalbegåvad.

Påverkan på arvsmassan, sker den ända från befruktningen?

”Ja det gör det säkert. Men i moderlivet är man ju lite skyddad så det är väl främst i den tidiga barndomen.”

Vad är det som miljön kan påverka?

”Det som är intressant är hur man använder den långa dna-tråden, att man öppnar och sluter den. Man talar om metylering av dna-tråden. I varje cell finns det arvsanlag för allting. I en hudcell finns det arvsanlag för magsyra och för någon signalsubstans i hjärnan. Men man använder

bara det som har med huden att göra, svettkörtlar och så vidare. Resten av dna-tråden är inaktiv. För man använder inte dna i en hudcell för muskelkontraktion eller körtelsekretion. Mycket är frågan om hur man öppnar och stänger dna-tråden och man kan med en yttre stimulans påverka det. Det kallas för epigenetik. Om man stimulerar ett barn väldigt intensivt så kan man påverka arvsmassan i god riktning. Får man mer serotonin så får man ett bättre stämningsläge och blir mer stresstålig och så vidare.”

Vad tänker du är gynnsamma miljöfaktorer för ett barn som har varit i en understimulerande miljö från början?

”Ja, det är väl att stimulera barnet. Framförallt se till att det får ett språk. Det tror jag är oerhört viktigt. Även om barnet kommer lite sent och är sju-åtta år så tror jag det kan gå ganska bra ändå om man tränar språk och så vidare. Det är viktigt att man gör det direkt i små grupper. Det går inte via TV. Det verkar inte fungera. Man har försökt lära amerikanska barn kinesiska med TV men det har inte fungerat. Men barnen lärde sig däremot om de kinesiska doktoranderna övade med barnen direkt, läste sagor för dem, lekte med dem, sjöng visor och drog ramsor två timmar om dagen. Men om man har ett adoptivbarn som är sju, åtta eller fem, sex då kan man inte sätta dem i en stor grupp i dagis eller sätta dem framför TV. Det fungerar inte. Man måste verkligen ägna sig åt dem. Prata med dem. Det ska vara en mycket nära relation men inte nödvändigtvis föräldrarna. Det kan ju vara en barnsköterska hemma. Men det ska vara få personer, mormor eller farmor eller så om föräldrarna arbetar. Även farfar eller morfar kan väl stimulera barnets utveckling”.

Hugo Lagercrantz menar också att det kan vara extra viktigt att stimulera adopterade barns moralutveckling. Han beskriver moralen som en medfödd känsla. Den utvecklas vid sex-sju års ålder och har sitt säte i pannloben. Han säger "Men sedan gäller det att utveckla känslan för vad som är rätt och fel. Det kan man säkert påverka under ungdomsåren för den del av hjärnan som har att göra med det, den mognar väldigt sent. Vad man kan säga är att framhjärnan, pannloben försöker bromsa de spontana känslorna och försöker lugna ner dem så man inte får ett vredesutbrott, slår någon eller säger något dumt eller så. Alla har ju lite idiotiska tankar. Det man då kan säga att framhjärnan gör är att trycka ned dem. Det har diskuterats mycket när det gäller trafik att yngre förare ofta är dumdristigare. De tänker inte efter. De krockar oftare, därför att hjärnans pannlob ännu inte är riktigt mogen. Det är där intryck och erfarenheter sammanvägs till beslut (hjärnans exekutiva eller moraliska centrum)."

När är den utvecklingen färdig?

"Det intressanta är att det kanske inte är färdigt förrän i trettioårsåldern. Även en tjugوåring kan vara lite omogen. Så det är ju en sak som man kanske får jobba med som adoptivförälder eftersom man kommer in senare."

Kan ett barn också bli överstimulerat?

"Vi vet att mycket för tidigt födda barn har en risk att få ADHD. Då har vi sagt att de kanske blir överstimulerade där de ligger i kuvösen. Därför skyddar vi numera kuvösen genom att lägga ett täcke över den och försöker på så sätt i viss mån minska sinnesintrycken. Det blir för mycket kopplingar. Om de föds i vecka 25, då skulle de ligga i en mörk livmoder men

istället hamnar de i en kuvös på en väldigt livlig neonatalavdelning. Då blir de överstimulerade och det blir onödiga kopplingar. Därför blir de okoncentrerade och får ADHD-liknande symptom. Det är ganska säkert att det är så. Vi vet också att rökning ökar risken för ADHD om mamman röker under graviditeten."

Om ett barn sedan hamnar i en mer lugn miljö där man begränsar stimulansen, när det varit överstimulerat innan, kan då de överflödiga kopplingarna falla bort?

"Ja, jag tror det. Ja, som jag sa så tror jag att hjärnan kan repareras. Så det är inte kört. Jag tror att man tidigare trodde mer på kritiska perioder och att om man inte lärt sig språk eller fått en kärleksfull relation till mamman så var man störd för resten av livet. Så enkelt tror jag inte det är."

Det brukar sägas att vi använder en mycket liten del av hjärnans celler? Kan man tänka sig att hjärnan kan kompensera senare med andra celler?

"Säkert är det så att vi har en väldigt kapacitet i hjärnan. Det är ju som ett nationalbibliotek. Det ryms ju hur mycket som helst. Och jag tror att för adoptivbarnet går det säkert att kompensera och bygga på. Man kan påverka så att man trots en sjuk gen blir helt frisk. Det är väl på det viset som jag tänker att adoptivbarn som har ärftliga egenskaper som kanske inte är helt optimala kan komma över det. Det gäller att se till att barnen hamnar i rätt miljö."

Man behöver kunna ta dagen som den kommer

Intervju med Gunilla Cederholm Wilhelmsson

Gunilla Cederholm Wilhelmsson arbetar som familjeterapeut och är doktorand i pedagogik med inriktning på stöd till adoptivfamiljer där det finns svårare beteendemässig problematik. Sedan drygt 20 år tillbaka arbetar hon med olika typer av stöd till adoptivfamiljer och driver tillsammans med maken Lars-Göran Cederholm Adoption & Familjekompetens - Lainio Centret. Flera av de verk-

Foto: Mattias Leppäniemi

samma är även själva adoptivföräldrar eller adopterade. Verksamheten har sitt säte i Norrbotten och Uppland men man erbjuder stöd i hela landet. Centret erbjuder föräldrastöd, avlastning, utbildning och handledning. Målgrupperna är adoptivfamiljer, vuxna adopterade och professionella som i sitt arbete kommer i kontakt med adopterade. Centret har specialiserat sig på anknytnings- och separationsproblematik samt arbete med familjer med barn som har neuropsykiatrisk problematik. Från årsskiftet 2008/2009 kommer man även att erbjuda korttidsboende enligt LSS för ungdomar 14-25 år vid centret i Lainio och man har hela Sverige som upptagningsområde. Under somrarna anordnas även specialanpassade läger för familjer eller enskilda ungdomar. Viss del av verksamheten drivs ideellt eller subventioneras genom individuellt satta taxor.

För familjer som kommer till Lainiocentret eller deltar i de olika familjeutbildningarna runt om i landet är det en stor hjälp bara att få träffa andra som lever i en liknande situation som de

sjelva. Då behöver man inte dölja eller ursäktas sig. Barnen kan ibland vara mycket utåtagerande. Det tar sig uttryck som att de väsnas, "klättrar på väggarna," slåss, ljuger, skadar sig själva och andra etc. Det händer att de slår sina föräldrar. Detta beteende gör att barnen straffar ut sig ur sociala sammanhang och familjerna isolerar sig. Inte allt för sällan är föräldrarna slutkörda och nedstämnda. Gunilla Cederholm Wilhelmsson säger att "Man går på adoptionsorganisationens julfest. De andras barn är välkammade och ens egen unge klättrar på väggarna. Sedan går man aldrig mer dit för man skäms och känner sig som dåliga föräldrar."

Med människor som vet hur det är att leva i kaos kan man våga sätta ord på förbjudna tankar och känslor. Gunilla Cederholm Wilhelmsson säger att "Man behöver få prata om det som är tabu. Föräldrarna måste ner i mörkret för att kunna ta till sig sin situation. Det är naturligt att ibland känna att man är trött och inte står ut med sitt barn. Men här handlar det även om att man kanske stundtals till och med önskar att man inte adopterat barnet. Inga föräldrar mår bra av att gå och bära på sådana förbjudna känslor. Det måste få komma ut och man måste få sörja att det inte blev som man hade tänkt sig. Sedan kan man arbeta på att finna sätt att hantera och acceptera sitt barn och sin livssituation. Vår utgångspunkt är ett lösningsfokuserat förhållningssätt där målet är att hitta vägar för ett värdigt liv för hela familjen och stödja föräldrarna att orka."

Gunilla Cederholm Wilhelmsson anser att det är viktigt att förstå att diagnoser är färskvara. Hennes erfarenhet är att det händer att barn efter en tids stödinsatser i familjen inte alltid uppvisar de symptom som är kriterier för att ställa den diagnos som det fått. Hon säger "att man lägger för stor vikt vid de be-

teendemässiga svårigheterna som en direkt koppling till neuropsykiatriska diagnoser och missar anknytningsproblematiken. De neuropsykiatriska funktionshindren påverkar även barnens sätt att relatera till och uppfatta andra. Generellt sett är professionella fortfarande väldigt dåliga på att särskilja och utforska vad som är renodlad anknytnings- eller adoptions-specifika svårigheter och vad som kan vara annat.”

De familjer som kommer till Lainiocentret för att få stöd har oftast redan försökt få hjälp på annat håll och har i regel en etablerad kontakt hos till exempel BUP. De flesta har fått stödinsatser som riktat sig till individerna i familjen var för sig vilket ofta lett till att fokuseringen kring barnet som ett problem har förstärkts ytterligare. Framför allt upplever familjerna ett behov av att träffa någon som även har ett adoptionsperspektiv på svårigheterna. Gunilla Cederholm Wilhelmsson menar att man glömmer att se familjen som en helhet. Hon säger ”Barnen är som det är. Det man kan förändra är omgivningen och därmed förbättra barnets möjligheter att utvecklas. När vi träffar föräldrar blir de först förvånade när vi säger att vi inte arbetar med barnen utan med föräldrarna. Föräldrarna vill helst ha en lösning eller metoder för hur man ska förändra barnet. Vi vänder på spegeln och utforskar istället hur föräldrarna kan förändras för att orka med och bättre klara av sitt föräldraskap. Här handlar det om att bland annat se på föräldrarna utifrån deras eget anknytningsmönster men även att utforska kommunikationsmönster och de förväntningar de har på sitt föräldraskap och därmed sitt barn. Ibland är inte förväntningarna realistiska och då får man arbeta med det istället. Det är

mer intressant att rikta intresset mot familjen och fundera över hur familjen kan förändra sin tillvaro och förhållningssätt så att livet fungerar.” Gunilla Cederholm Wilhelmsson förklarar att man ofta behöver tänka utanför ramarna. Ofta kopplar vi samman stöd till adoptivfamiljer med olika typer av psykologiska eller möjligen specialpedagogiska insatser. Men stöd kan vara så mycket annat som t.ex. ”homestyling” för att utforma hemmet så det bättre klarar tumultet kring barnet och svarar upp mot barnets behov, barnvakt så föräldrarna kan få vila upp sig och ta hand om sin relation eller juridisk rådgivning då det inte är ovanligt att barnens beteende leder till att föräldrarna blir anmälda till socialtjänsten.

Gunilla Cederholm Wilhelmssons erfarenhet är att det förekommer att adoptivföräldrars föräldraskap inte tas på allvar då det blir svårigheter och familjen behöver stöd. Hon berättar att ”framför allt blir det tydligt vid familjehemsplaceringar där det händer att sociala myndigheter och andra hjälpinstanser går in och tar över på ett sätt som man inte skulle ha gjort om det varit frågan om föräldrar till biologiska barn. Det förekommer också ett omedvetet skuldbeläggande. Föräldrarna kan få frågor om t.ex. varför man valde att adoptera när man såg att barnet hade grava svårigheter eller om man inte kände till barnets problem innan man tackade ja till barnet” Gunilla Cederholm Wilhelmsson tänker att ”De här frågorna hade föräldrarna inte fått om de fött barnen själva och en del familjer upplever dessa frågor som kränkande. De som ska hjälpa dessa föräldrar har dessutom ofta inga referensramar för hur det kan vara att leva med gravt skadade barn, som det ibland handlar om. Barnen hittar föräldrarnas ömmaste punkter och kan vara enormt provocerande. Det kan vara svårt för

utomstående att förstå men man önskar i alla fall att attityden och respekten för adoptivfamiljen som familjeform vore större ibland.”

Vad gäller medgivandeutredningen tänker

Foto: MIA

Gunilla Cederholm Wilhelmsson att fokus för frågorna kanske är fel. Hon säger att ”Vi vet idag mycket om vilka problem adopterade kan få men kunskapen blir ännu mer intressant om man sätter in den i en kontext där vi undrar på vilket sätt föräldrar medverkar till att problem uppstår. Det vore även intressant att titta på vilka problem som de sökande kan komma att få som adoptivförälder utifrån deras preferenser och förväntningar. Föräldrar behöver känna till sina svagheter och kunna stå för dem. Då kan de bli en tillgång i föräldraskapet.” Hon tycker inte att bedömningarna ska bli strängare men annorlunda. ”Man behöver fråga sig om det är rätt familjer som får medgivande och vad en lyckad adoptivfamilj egentligen är? När det gäller barn med beteendemässiga svårigheter har kanske familjer som redan har förmåga att hantera kaos bättre förutsättningar än andra. De professionella behöver även fundera över sina värderingar kring adoption. Det är nödvändigt

för att de på ett bra sätt även ska kunna närma sig känsliga ämnen och fråga om t.ex. fysisk närhet.”

Idag när adoptioner av barn med särskilda behov ökar ser Gunilla Cederholm Wilhelmsson att det finns en risk att de som väljer att adoptera ett barn med en i förväg känd diagnos tror att de vet hur barnet kommer att vara. Men diagnoser kan yttra sig på de mest varierade sätt beroende på den individ som barnet är och vilka upplevelser barnet haft i livet. Hon säger ”Samtidigt kan de som väljer barn med särskilda behov vara bättre rustade än andra eftersom de ändå har tagit ställning till och är medvetna om att det kommer att vara vissa svårigheter. Det som kan vara värt att fundera mera kring är att av dem som är öppna för att adoptera barn med särskilda behov väljer de flesta barn med olika fysiska och medicinska svårigheter medan de barn som efter adoptionen får svårigheter har helt andra särskilda behov än de i förväg kända. Det här blir en paradox om man tänker sig att det är ett större antal barn som visar sig ha svårigheter efter adoptionen inom det beteendemässiga fältet och till dem finns det i förväg väldigt få föräldrar som är villiga att adoptera. Man kan inte föreställa sig i förväg hur det ska bli. Förväntningar kan bli stora hinder om man inte kan släppa dem och se tillvaron men framför allt barnet som det är. Kanske är det ett plus att vara lite kaotisk. Att kunna ta dagen som den kommer. För livet med vissa barn kan kanske aldrig bli annat än kaotiskt – men väldigt spännande och framför allt finns det möjligheter till ett värdigt liv för hela familjen.”

Att ge mer livsutrymme

Intervju med Margareta Carlberg

Margareta Carlberg är psykolog, psykoterapeut och filosofie doktor i psykologi. Hon har arbetat inom barn- och ungdomspsykiatri, BUP, under större delen av sitt yrkesverksamma liv. Genom åren har hon träffat många adopterade barn och deras föräldrar. Då de stora registerstudierna, som visade på överrisker för adopterade

Foto: Rolf Sjöberg

att utveckla psykiska och sociala problem, presenterades började hon intressera sig för att titta på adopterade som en grupp för sig. Hon tänkte "Vi måste försöka få grepp om vad det är som hänt innan." Margareta Carlberg har varit redaktör för en forskningsantologi *Internationellt adopterade i Sverige* som gavs ut av Institutet för metodutveckling inom socialt arbete, IMS, vid Socialstyrelsen. Den senaste tiden har hon haft en central roll i en arbetsgrupp, med fokus på adopterades problem, som bildats inom BUP i Stockholms län.

Margareta Carlberg berättar att arbetsgruppen bildades för att man behöver en särskild kompetens för att arbeta med adopterade och deras familjer. Inom BUP i Stockholm arbetar man annars med subspecialiteter. Det innebär att man specialiserar sig på olika symptom. Adopterade kan uppvisa ett eller flera symptom

utan att något passar riktigt för att omfatta problemet. Hon säger " Vi har blivit tillfrågade vad det är för kompetens som behövs. Det är svårt att säga för det gäller att ha en djupare förståelse för hur det egentligen kan vara att vara adopterad." Hon fortsätter "Det är ju inte någon speciell störning eller något sådant utan rör sig mer om en inställning till och förhoppningar inför livet."

När det blir bekymmer hänvisar man ofta till att barnet haft det svårt före adoptionen. Vad tänker du om det?

"Ja den tuffa starten är ofta tydlig. Men det är viktigt att man inte fastnar där för adoptionen är också en tuff övergång. Även om det är världens bästa adoptivfamilj så är det i alla fall en tuff övergång."

Margareta Carlberg menar att det är viktigt att tänka på att det adopterade barnet har ett annat biologiskt ursprung. Hon säger "Man kan hjälpa barnen genom att visa respekt för deras biologiska ursprung, att bevara en respekt för deras föräldrar och därmed för barnen själva. Det kan vara farligt om man fått konstig information om barnets ursprung. Den kan ju vara riktig men den är ju bara en del av sanningen. Om man t.ex. vet att mamman varit prostituerad tänker man kanske att hon var en "dålig" kvinna och det blir hennes egenskap för det är det enda man vet. Men man vet inte vad som ledde henne dit, hur hon har det och hur hon kanske har kämpat för barnet." Margareta Carlberg jämför med de svårigheter som andra ungdomar kan ha som har föräldrar vilka p.g.a. egna problem som t.ex. missbruk eller psykiska besvär inte fungerar i sin föräldraroll. Hon menar att adopterade barn på ett liknande sätt kan identifiera sig på ett destruktivt sätt med den "dåliga" föräldern. Barnen behöver hjälp att "åtminstone hitta sätt

att fantisera om de biologiska föräldrarna som några som också är bra”.

Margareta Carlberg tror att det kan vara svårt att hitta en lagom öppenhet i adoptivfamiljen för att samtala om adoptivbarnens ursprung. När föräldrarna tar initiativ till att prata om ursprunget kanske barnet just i den stunden har sin uppmärksamhet riktad mot något helt annat. Det är dock viktigt att på ett lyhört sätt fortsätta att visa att man är öppen för att prata om barnets ursprung eftersom barn känner in vad man får och inte får prata om. Hon säger ”Förr i tiden pratade barn väldigt lite om sexualitet. Nu tror jag att det nästan är värre för dem att fråga om döden för det tål vi inte. Jag kan tänka mig att de mest välmenande adoptivföräldrar kan tycka att det är jobbigt eller kan bli stirriga inför de första frågorna från barnen. Barnen tar in att det inte känns riktigt bra att fråga. Utan att de tänker det medvetet får de en känsla av att det nog inte var riktigt rätt att fråga.”

Studier har visat att adoptivfamiljer i mindre utsträckning än genomsnittet söker hjälp för barnen då dessa är små. När barnen blir äldre tycks dock kurvan vända och adopterade tonåringar är något överrepresenterade inom BUP. Hur tänker du kring det?

”Man vet ju inte helt säkert. Man kan tänka sig att adoptivföräldrarna från början är inställda på att det kan vara problem och att barnet kanske inte svarar mot sin ålder. Jag tror också att det kan finnas en liten tvekan att söka hjälp när man blivit godkänd som adoptivföräldrar. Det kan vara så att man kanske kämpar lite för hårt och lite för länge innan man ber om hjälp.”

En psykologuppsats som bygger på data och intervjuer från BUP i Stockholm visar att adopterade tonåringars problem oftare än andras uppfattas som akuta då de söker hjälp. Det innebär att BUP gör bedömningen

att ett möte måste ske omgående och att det inte kan vänta några veckor vilket annars är den vanliga väntetiden. Margareta Carlberg berättar ”Ungdomarna i studien säger ”Jag lever här och nu”. Det är ett sätt att skydda sig från sin historia och framtiden. Det är ett sätt som ungdomar i allmänhet har men adopterade kanske behöver ännu mer. När något händer så att det spricker så tror jag att det blir akut och de kan bli helt förtvivlade, våldsamma eller självmordsbenägna.” Som exempel berättar hon om en pojke som mellan dröm och vaka återupplevde ett minne från barnhemmet. Ett annat exempel var en flicka som plötsligt blev väldigt våldsam mot sina adoptivföräldrar. Det fanns problem som trappats upp men hållits tillbaka och som rätt som det var exploderade.

Ett ganska stort problem, som Margareta Carlberg ser det, är att adopterade barn kan råka ut för överkrav. Man ser dem inte som de små individer de är utan man vill se dem som det barn man vill ha. Hon tror att många adoptivbarn är överanpassliga i början och att även de som uppfattas som stökiga kämpar hårt på sitt sätt för att anpassa sig. Kanske förstår inte adoptivföräldrarna hur mycket barnen anstränger sig. Margareta Carlberg menar att strävan att anpassa sig kan begränsa barnens möjligheter att få tillgång till sitt inre. Det kan göra det svårt då man i tonåren ska bli en egen individ. ”Om man dels har haft en lite dålig start och dels har kämpat för mycket för att bli en som duger och passar, då har man längre väg till att hitta vad det är som är viktigt för deras egen del.” Skolan är ett område där adopterade barn ofta möter överkrav. Margareta Carlberg säger ”Om de som är svagbegåvade inte får möta undervisning på sin egen nivå kan de ha svårt att komma vidare. Det är jättetufft för dem.”

Hon tror att alltför många misslyckanden och besvikelser i skolan är en vanlig bakgrund till en del placeringar av adopterade ungdomar på SIS-institution.

I detta sammanhang brukar man som en anledning till svårigheterna lyfta fram att det kan vara skillnader i temperament och begåvning mellan adoptivbarnen och adoptivföräldrarna. Tror du att det kan ha betydelse?

”Jo, det är rimligtvis lite större skillnad men inte jätteskillnader. Om det inte är kontinuitetsbrott i historien så är det kanske lättare att hitta någon likhet med sig själv eller någon i släkten. Jag tror att det är svårt för adoptivföräldrar och kanske också för adoptivbarn med kontinuitetsbrottet. Eftersom man inte vet hur det var före adoptionen kan det väcka många fantasier. Då blir det kanske så att man skyddar sig genom att tillskriva arvet väldigt stor betydelse.”

Vad skyddar man sig mot?

”Mot att vara en dålig förälder. Man kanske tänker att det inte är mitt fel utan omständigheter som man inte råår över. Det kan vara helt sant men frågan är ändå vad man ska göra idag som förälder i alla fall.”

Men det kan också vara så att adoptivföräldrar och adoptivbarn inte hittar varandra. Margareta Carlberg berättar om ärenden hon haft då föräldrarna inte har kunnat ta barnet till sig eller föräldrarna har varit oförmögna att hantera barnets känslor. Margareta Carlberg kan ibland tänka att det skulle vara bra att kunna ompröva adoptionen. Hon säger ”Jag vet ju att det inte går enligt lagen men ibland skulle det vara bättre än att man fortsätter med något som har sparat ur.”

När internationellt adopterade barn växer upp och ska etablera ett eget liv kan nya skillnader mellan barnet och föräldrarna framträda.

Adoptivföräldrar har ofta en privilegierad social situation och det kan göra det svårt då en ung vuxen ska lämna hemmet. Margareta Carlberg säger ”Jag tror det är viktigt, det som t.ex. Marianne Cederblad pratar om, att om man är adopterad och har kommit till en familj som har det väldigt bra kan det vara jättejobbigt att ta sig ut ur den värmen till en klart bistrare verklighet med ett kanske mindre kvalificerat arbete och sämre ekonomi.” Detta gäller för alla barn men kan kanske vara en större omställning för adopterade som också kan möta nyfikna frågor och taktlöst bemötande p.g.a. sitt annorlunda utseende. Margareta Carlberg förklarar att om man är adopterad men inte funderat så mycket på vad det innebär så kan omgivningens frågor bli påträngande och påminna om olösta problem. Det gör att man inte får möjlighet att fundera och känna efter när man själv vill utan tvingas konfronteras med frågor kring adoptionen för att någon utomstående frågar eller kommenterar.

Margareta Carlberg tror att sorg är en central process som är viktig för både adoptivföräldrar och adopterade barn. Hon tänker att adoptivföräldrar kan behöva sörja det barn de aldrig fick för att fullt ut kunna glädjas över det adopterade barn man fått. Adopterade barn och ungdomar kan behöva sörja att det i vissa avseenden kan vara annorlunda att vara adopterad. Margareta Carlberg säger ”Alla barn ställs inför utvecklingskriser. För adopterade kommer det lilla tillägget att de är lite annorlunda vilket gör att de kanske får ett lite större jobb att göra. Det lilla tillägget ser inte ut på något självklart tydligt sätt men är bara där. Ju mer respekt man känner för detta desto bättre kan man förstå vad det kan betyda och desto mer eget livsutrymme får barnet.”

Stöd och hjälp efter adoption - några exempel

Av Merike Lidholm, Projektledare, Individ- och familjeenheten,
Socialstyrelsen

Socialstyrelsen publicerade i juni 2008 en handbok och allmänna råd om adoption. För att presentera innehållet anordnade vi i samarbete med MIA fem regionala informationskonferenser i september 2008 som riktade sig till kommunernas socialtjänst. Vi ordnade också en särskild konferens för länsstyrelsernas socialkonsulenter på samma tema.

Vid de olika konferenserna presenterades några olika exempel på verksamheter med stöd och hjälp till adoptivfamiljer. Syftet var att inspirera och visa på möjligheter att erbjuda stöd och hjälp i olika former.

Nedan följer en kort sammanfattning av dessa presentationer – med kontaktuppgifter för den som vill veta mer, efter en inledande text.

Det är angeläget att adoptivfamiljer erbjuds stöd

Socialnämnden har ett särskilt ansvar för att adoptivfamiljerna får det stöd och den hjälp som de kan ha behov av sedan adoptionen genomförts (5 kap. 1 § SoL). Samhället har ju genom socialnämnden aktivt medverkat till att ge ett barn ny familj och nya uppväxtvillkor. Internationellt adopterade barn har också en särskild sårbarhet – det finns en större risk för att de får svårigheter av olika slag än andra barn (även om risken i sig är liten).

Adoptionen innebär en möjlighet för barnet att skapa en trygg anknytning till sina nya föräldrar. Även barn med otrygg anknytning får därmed chansen att bygga upp tillit och trygghet. Men dessa barns tidigare erfarenheter innebär samtidigt att anknytningsprocessen kan försvåras. En del har också varit med om traumatiska upplevelser. Barnets beteende kan vara svårt att förstå och barnet kanske inte svarar på föräldrarnas försök till kontakt.

Att ge stöd tidigt i samband med adoptionen för att hjälpa till i anknytningen och familjens hela omställning kan stärka både barnet och föräldrarna. Ett gott stöd kan hjälpa adoptivföräldrarna att möta barnets utvecklingsbehov på ett adekvat

sätt, att hantera stress och förebygga framtida svårigheter.

Samspelsstöd och samtal kan vara värdefulla även om det inte finns några direkta svårigheter. Att få bekräftelse på att det man gör som adoptivförälder är bra nog och att man är på rätt väg kan ha stor betydelse för tryggheten i föräldrarollen och den fortsatta samspelsutvecklingen.

Flera länder har ett utbyggt stöd

Flera europeiska länder har en utbyggd s.k. Post Adoption Service (PAS) och det finns särskilda "Guidelines for Post Adoption Service", utarbetade av Unicef. I Danmark erbjuds i ett försöksprojekt alla adoptivfamiljer under de första tre åren kostnadsfri rådgivning av särskilda statligt anställda familjekonsulenter. Det finns goda erfarenheter från Holland av att ge adoptivfamiljerna särskilt stöd i samband med adoptionen för att underlätta barnets anknytning till adoptivföräldrarna. Där har man skapat och utvärderat ett interventionsprogram som bygger på forskning om anknytning.

Allt fler kommuner erbjuder stöd

Det finns också exempel på svenska kommuner som erbjuder alla adoptivföräldrar stöd i samband med internationell adoption – genom verksamheter i egen regi, i samarbete kommuner emellan, i samarbete med landstinget eller genom tjänster som kommuner köper in från privata vårdgivare. Det kan vara verksamheter med stöd i anknytningen, adoptionsrådgivning, resurscenter, föräldragrupper för adoptivföräldrar, särskilda tider för adoptivbarn inom öppen förskola, föreläsning- och informationskvällar för adoptivföräldrar m.m.

På flera håll erbjuds samspelestöd. En modell är att adoptivföräldrarna erbjuds ett antal samtal med en utbildad terapeut – samtal med reflektioner och känslomässig förberedelse innan föräldrarna ska hämta sitt barn, samtal en kortare tid efter hemkomsten med videospelning av samspelet och samtal där man gemensamt tittar på inspelningen och reflekterar över hur samspelet fungerar. Om det finns ytterligare behov av stöd finns det möjlighet till fler samtal. Ett liknande upplägg på andra håll innebär att kommunen under barnets första tid i familjen erbjuder adoptivföräldrar ett visst antal samtal för stöd i anknytningsprocessen enligt den s.k. Marte Meo-metoden, då samspelet filmas och man samtalar kring valda sekvenser som visar betydelsen av det som sker i samspelet. (Se exemplet Helsingborg nedan)

Ett annat exempel är grupper med adoptivföräldrar med Vägledande samspel, ett utvärderat program som syftar till att utveckla ett positivt samspel mellan föräldrar och barn. (Se exemplet Falun nedan)

Öppen förskola för adoptivfamiljer finns på flera håll i landet. (Se exemplen Helsingborg och Stockholm nedan)

Fröhuset och Dynamis – ett fruktbart samarbete i Helsingborg

Adoptivfamiljer i Helsingborg får ett aktivt erbjudande om föräldrastöd i samband med socialtjänstens hembesök och det finns särskild öppen förskola, föräldragrupp och temakvällar för dem på familjecentralen. Personal i förskola och skola får också regelbunden fortbildning kring adoptivbarns speciella behov.

Samarbetet har vuxit fram successivt mellan familjecentralen Fröhuset, den kommunala familjestödsverksamheten Dynamis, familjerätten och en föräldraförening för adoptivföräldrar. Allt började med att en adoptivmamma som besökte öppna förskolan undrade om det inte kunde finnas en särskild tid för adoptivfamiljer. Förskolläraren Ingela Asp vid Fröhuset nappade, utan att från början ha särskild kunskap om adoptivbarn, men det skaffade hon sig sedan.

Förskoleverksamheten utökades sedan med föräldragrupper, temakvällar och på senare tid även "resa-snart-träffar" för blivande adoptivföräldrar, med uppdatering av föräldrautbildningen och förberedelse inför resan när de ska hämta hem sitt barn. När föräldrar som Ingela träffar i verksamheten har mycket frågor, uttrycker oro eller osäkerhet kring samspelet med sitt barn rekommenderar hon dem att ta kontakt med Dynamis, som arbetar med föräldrastöd genom samtal och bland annat Marte Meo. Om föräldrarna så vill kan hon följa med dem dit för att underlätta att skapa kontakt – det är viktigt att det är låga trösklar, menar hon.

Att det ska vara lätt att ta kontakt är också syftet med att alla adoptivföräldrar numera får ett aktivt erbjudande om stöd från Dynamis, berättar Magdalena Falk, som

är familjebehandlare där. När handläggaren från familjerätten gör hembesök i samband med uppföljningen ungefär en månad efter hemkomsten följer personal från Dynamis med. Personalen presenterar sig och verksamheten, vad den kan erbjuda och att det inte behöver handla om stora problem för att man ska behöva hjälp. Det är så mycket lättare att ta steget sedan, när man väl har träffats och fått en personlig kontakt. Det är viktigt att gå varsamt fram och skapa förtroende, säger Magdalena.

När familjerna kommer till Dynamis är det i första hand för samtal. Om föräldrarna så önskar kan man erbjuda att filma för att sedan tillsammans titta på viktiga sekvenser och förstå mer av vad som händer i samspelet mellan barn och föräldrar. Kontakten bygger på vad föräldrarna vill och önskar, och i den omfattning de behöver. Ibland kan det handla om att helt enkelt bekräfta att de är på rätt väg. I andra familjer, med barn som har stora svårigheter, är det viktigt för föräldrarna att få konkreta råd, men också bli bekräftade i och få veta att de gör bra saker och att de har en svår uppgift. I vissa fall har föräldrarna framförallt behov av att arbeta med sin inbördes relation, som ju utsätts för påfrestningar när det uppstår svårigheter i adoptivföräldraskapet.

Ingela vid Fröhuset har inom sin tjänst också i uppgift att handleda personal i förskola och skola i arbetet med elever. Även hon arbetar i det sammanhanget med Marte Meo. I dessa kontakter har hon sett att det finns ett behov av mer kunskap i förskola och skola för att förstå adoptivbarns särskilda erfarenheter och de svårigheter som de kan innebära. Hon har därför tagit initiativ till att erbjuda personalen sådan fortbildning en halv dag per termin, hittills i föräldraföreningens regi. Ingela har dock

förhoppningar om att kommunen ska ta ansvar för denna återkommande kompetenshöjning för förskole- och skolpersonal. Fortbildningen är mycket efterfrågad.

www.helsingborg.se

Fröhuset: ingela.asp@helsingborg.se,
tel. 042-10 51 91

Dynamis: dynamis@helsingborg.se,
tel. 042-10 64 18, 042-10 64 49

Vägledande samspel – föräldrastöd i grupp, Dialogen, Falun

I Falun har socialtjänsten prövat att i gruppform ge adoptivföräldrar vägledning i samspelet med barnen. "Vägledande samspel" är ett allmänt föräldrastödsprogram som använts i särskilda föräldragrupper utifrån vad som är viktigt just för adoptivfamiljer. Barnen finns med och föräldrarna samtalar, utbyter tankar och erfarenheter, får råd och vissa hemuppgifter, med fokus på olika delar i samspelet. Genom grupperna skapas också nya nätverk mellan familjerna.

Vägledande samspel, ICDP (International Child Development Programmes), är ett hälsofrämjande program som syftar till att öka omsorgskvaliteten för barn och att utveckla ett positivt samspel mellan föräldrar och barn. Det bygger på åtta samspelsteman som utgår från forskning om den känslomässiga kommunikationens betydelse för den sociala och kognitiva utvecklingen. Programmet är utvecklat i ett samarbete mellan forskare i Norge och Israel och har utvärderats i Norge.

Dialogen är en del av socialtjänstens förebyggande enhet i Falun, med uppgift att arbeta generellt med föräldrastöd. Lisa

Foto: MIA

Grundström och Malin Green berättade om hur de arbetat med Vägledande samspel i grupper med adoptivföräldrar. Målet är att stärka anknytningen genom att stödja den goda dialogen, föräldrarnas känslighet och lyhördhet för barnet och dess behov. Föräldrarna får hjälp att se hur de kan se och bekräfta barnet. En viktig del i detta är att också bekräfta föräldrarna i deras samspel med barnet.

Adoptivföräldrar har ofta mycket funderingar om hur följsamma de ska vara i förhållande till barnet och dess önsknings. De kan uppleva att det är svårt att säga nej till sitt barn. Föräldrarna är oroliga, inte bara för hur de ska kunna hantera de känslor barnet kanske kommer att visa om de säger nej, utan också för att barnet ska känna sig avvisat. Barnet kan även på grund av sina tidigare erfarenheter ha ett stort behov av att kontrollera sin omgivning. Ett sätt att hantera allt detta kan t.ex. vara att tänka på att vägleda barnet, planera tillsammans, göra vardagen förutsägbar och visa på positiva alternativ i stället för att bara säga nej. Ett annat område som man ofta tar upp i grupperna är barnets

språkutveckling. Man talar t.ex. om betydelsen av att även med äldre barn göra det som ofta är naturligt med små barn – att sätta ord på det man ser, hör och på annat sätt möter i vardagen, men även på upplevelser och känslor.

www.falun.se

dialogen@falun.se Tel. 023- 828 82

Läs mer: Bergman P och Edenhammar K: Vägledande samspel för föräldrar. International Child Development Programme. JMS Mediasystem 2007. ISBN:418324-234-234-234

Kommunal adoptionsrådgivning i Göteborg

Göteborgs stad erbjuder sedan 15 år särskild rådgivning till adoptivfamiljer. Det är två psykologer som på halvtid ägnar sig åt just den här gruppen föräldrar, och även barn och unga själva som behöver stöd och hjälp. Inte minst finns en efterfrågan från tonårsföräldrar, ungdomar och unga vuxna att prata om identitet och livsfrågor med anknytning till adoptionen.

Eva Ahlin är en av psykologerna vid Psykologienheten Hisingen som möter adoptivfamiljerna och ungdomarna. Hon har hört många livsberättelser som har gjort henne ödmjuk inför det speciella som det innebär att vara adopterad, och den sårbarhet som det kan föra med sig. Vanliga tankar hos ungdomar är varför man blivit övergiven, vilka ens biologiska föräldrar är, hur det är att vara lika på insidan och olika på utsidan, var man hör hemma, hur man ska vara för att "duga" och räcka till. Många gånger tolkar barn och unga alltför mycket av det som sker i familjen, i förhållande till föräldrarna och i sin egen situation i termer av adoptionen – även sådant som är vanligt i alla familjer. Det viktigaste är ofta att göra detta talbart, möjligt att ta upp och prata öppet om i familjen.

För föräldrar handlar det ofta om att ha realistiska förväntningar, både på barnet och på sig själva. De svårigheter som barnet bär med sig har det varit med om, men det viktiga är att hjälpa barnet och inte fastna i svårigheterna utan också se möjligheterna – och vara uthållig.

Adoptionsrådgivningen ger även handledning till förskolor för att de bättre ska förstå de specifika behov som adoptivbarn kan ha, vilka uttryck det kan ta sig och hur de kan bemöta det.

www.goteborg.se

Psykologienheten Hisingen, tel. 031-366 67 10

Spira, öppen förskola för adoptivbarn i Stockholm

Spira är en kommunal öppen förskola som fungerar som en mötesplats för adopterade barn och deras familjer i Stockholm. Spira erbjuder en pedagogisk gruppverksamhet för barnen och möjlighet till kontakt och gemenskap för

föräldrarna. De senare kan också få stöd, hjälp och vägledning i sin föräldraroll och rådgivning kring sådant som förskolestart mm.

Öppna förskolan Spira har funnits sedan år 2004 i kommunal regi, en uppföljare till en öppen förskola som ursprungligen drevs av organisationen Adoptionscentrum.

Den stora omställning som adoptionen innebär, särskilt för barnet, men också för föräldrarna, betyder att man måste lära känna varandra i lugn och ro och barnet behöver börja känna trygghet med sina nya föräldrar innan det är dags att delta i öppna förskolans verksamhet. Föräldrarna är viktigast för barnet och Spira rekommenderar föräldrarna att stanna hemma så länge som möjligt. Men sedan är de välkomna på de särskilda tiderna för "nyhemkomna" på måndagar eller eftermiddagarna som är lugnare. Det betyder mycket för föräldrar att träffa andra som är i samma fas i adoptivföräldraskapet och kunna dela upplevelserna av resan, mötet med barnet, hemkomsten och tiden efter, känslor etc. I det här skedet är Spira framförallt till för föräldrarnas skull – för barnen är det ännu inte viktigt att möta andra barn.

På onsdagarna är det verksamhet för de barn som är 2,5 år och äldre. Varje dag har man sångsamling (alltid samma sånger för igenkänning och trygghet), och har skapande verkstad – inte minst för att föräldrarna kan få tips om vad de kan göra med sina barn.

Spira samarbetar också med Duvnäs föräldrastöd, en verksamhet där föräldrar kan få hjälp med samspelet och att förstå sitt barn och dess reaktioner eller i föräldrarollen.

www.sodermalmsforskolor.se/spira

Öppna förskolan Spira, tel. 08 - 668 74 13

Information och intryck från ett par ursprungsländer

Ett viktigt redskap i MIA:s tillsyn är att resa till ursprungsländerna. Här sammanfattas information och några intryck från MIA:s resor till Bolivia i mars och Kirgizistan i april 2008. Under resorna har ländernas adoptionsprocess studerats och besök har gjorts på myndigheter, barnhem och organisationer.

Bolivia

Under de senaste fyra åren har ca 10-12 barn per år adopterats från Bolivia till Sverige. Två svenska adoptionsorganisationer har auktorisation för att förmedla adoptioner från Bolivia till Sverige; Barnen Framför Allt – Adoptioner, BFA-A, och Familjeföreningen för internationell adoption, FFIA. Av dessa två är det dock bara BFA-A som bedrivit adoptionsverksamhet i Bolivia. FFIA väntar fortfarande på att få licens i Bolivia. Mellan åren 1969 och 2007 har totalt 428 barn adopterats från Bolivia till Sverige.

Resan föranleddes av att MIA inte besökt Bolivia på många år och därför var intresserad av att på nära håll följa utvecklingen på adoptionsområdet i Bolivia. MIA ville titta närmare på adoptionsprocessen, från utredningen av barnens bakgrund till domslutet i boliviansk domstol. MIA ville också få information om de kostnader och avgifter som är förknippade med adoption från Bolivia. Det var också viktigt för MIA att få information om vilka möjligheter som finns i Bolivia att följa subsidiaritetsprincipen samt vilka krav de bolivianska myndigheterna ställer på en utländsk adoptionsorganisation för att kunna ge licens samt hur licensieringsförfarandet ser ut.

Sociala förhållanden

Ungefär två tredjedelar av bolivianerna lever i fattigdom (mindre än två dollar om dagen), varav hälften i extrem fattigdom (mindre än en dollar om dagen). Klyftorna mellan stad och land är

djupa och inflyttningen till städerna stor. Särskilt svår är situationen för ursprungsbefolkningen. Indianerna har sämre hälsa än genomsnittet, kortare medellivslängd, lägre inkomster och sämre utbildning. Arbetslösheten är högre bland dem än bland bolivianer i allmänhet.

Bolivia plågas av massarbetslöshet. Omkring två tredjedelar av arbetskraften försörjde sig i början av 2000-talet på gatuförsäljning, diversearbete, kokaodling och smuggling. Över hälften av denna grupp var självförsörjande småbönder. Regeringens åtgärder mot kokaodling och smuggling har dock gjort det allt svårare att försörja sig även inom denna sektor. Därtill finns det statarliknande cautivo-systemet som praktiseras i flera jord- och skogsbruksintensiva regioner på låglandet. Arbetarna får i huvudsak lön i form av mat och husrum. Ofta hamnar arbetarna i en skuldsituation gentemot sina arbetsgivare, vilket för många lett till ekonomisk ofrihet under flera generationer.

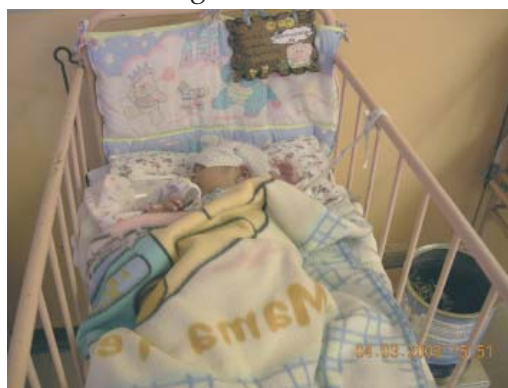

Foto: MIA

Hälso- och sjukvård

Hälsovården i landet är otillräcklig och koncentrerad till städerna. Framför allt på landsbygden är hälsotillståndet hos befolkningen dåligt. Dåliga hygieniska förhållanden och undernäring är problem för stora delar av befolkningen. Spädbarnsdödligheten är mycket hög och bara var femte landsbygdsbo har tillräcklig tillgång till rent dricksvatten. Andelen födselar som sker inom hälsosystemet har ökat under senare år men fortfarande sker över 40 procent av alla födselar på landsbygden i hemmet. Det finns en bashälsöförsäkring för barn under fem år, för gravida kvinnor samt för mödrar under sex månader efter en förlossning. Abort är olagligt utom vid våldtäkt och vid fara för moderns liv. Hälsoservicen är inte heller kulturellt anpassad och tillgång till information på urbefolkningens språk saknas. Detta drabbar särskilt kvinnor och barn bland urbefolkningen vars tillgång till barn- och mödravård begränsas kraftigt. 24 procent av befolkningen har över huvud taget inte tillgång till hälsovård. Hiv/aidsförekomsten är ca 0,1 procent. Siffran är dock långt högre i vissa regioner av landet.

Utsatta och övergivna barn

Våld i hemmet är ett allvarligt problem i Bolivia. Unga kvinnor blir ofta slagna av sina män och även om det sedan 1995 finns en lag mot våld i hemmet används den sällan i praktiken. Uppskattningsvis sex av tio barn utsätts för våld i hemmet och många av dessa är offer för regelrätt misshandel. Drygt 20 procent av alla barn i åldrarna 5-14 år tvingas arbeta för att bidra till familjens försörjning. Antalet gatubarn uppskattas till nästan 4 000 enbart i de större städerna.

Foto: MIA

Det finns barnombudsmannakontor, Defensoria de la Niñez y Niñez, i ungefär hälften av landets kommuner. Dessa kontor arbetar speciellt med barn som befinner sig i ett utsatt läge p.g.a. övergrepp, våld eller skadligt arbete. De har dock ofta mycket bristande resurser.

För att ett barn ska bli omhändertaget krävs enligt boliviansk lag att en domare fattar ett beslut om att barnet ska separeras från sin biologiska familj. Domstolen söker sedan efter en ny familj till barnet och barnet ska bara i undantagsfall placeras på institution. I praktiken har bara 15,4 procent av barnen som finns på institutionerna placerats genom domslut. 78,5 procent har placerats på institution genom administrativa beslut fattade av socialtjänsten. Mer än hälften av barnen på institution har en familj. I vissa fall har föräldrarna placerat sina barn på institution p.g.a. fattigdom och i andra fall har barnen kommit dit efter att ha hittats på gatan.

Det finns särskild lagstiftning om behandling av barn och ungdomar som begått brott, där det bl.a. stadgas att ungdomar i fängelse ska hållas avskilda från vuxna. Lagen efterlevs emellertid

dåligt. Barn mellan 12 och 16 år kan hållas kvar på barnanstalter på obestämd tid vid misstanke om brott/förseelser eller för att få skydd. Den juridiska prövningen som föregår ett sådant beslut är ofta bristfällig.

Funktionshinderades situation är generellt svår och fortfarande hålls många handikappade inlåsta på institutioner eller göms undan i hemmen p.g.a. fördomar.

Möte med NATS

Genom organisationen Niños, Niñas y Adolescentes Trabajadores, NATS, kunde MIA träffa barn som lever på gatan och få en bild av hur livet kan te sig för några av de mest utsatta grupperna i Bolivia. Mötet med unga mödrar, själva barn, neddrogade och boende på gatan med sina små barn gjorde ett starkt intryck. Vittnesmålen och berättelserna om barn som hittats i sopsäckar, många döda, men även en del vid liv, bortslängda på soptippar och i sophögar var många. De existentiella frågor många unga adopterade brottas med blev med ens uppenbara och några av de olika dimensioner internationella adoptioner innefattar blev högst påtagliga.

Nationell adoption

Centralmyndigheten arbetar för att öka intresset för inhemsk adoption i Bolivia. Men fortfarande behövs mycket arbete för att öka de nationella adoptionerna och bättre förbereda föräldrarna i landet. Det bedrivs informationskampanjer för att öka intresset och minska fördomarna omkring adoption. Nationella adoptioner görs oftast i skymundan. Många tar bara hem barnen och uppfostrar dem som sina egna utan att legalt registrera adoptionen. Det framgår av lagen att internationell adoption skall komma ifråga först när det är utrett att barnet inte kan få en familj inom landet. Det finns emellertid

fortfarande många kulturella tabun och det saknas mekanismer för att förbereda framtida inhemska adoptivföräldrar i Bolivia.

Det behövs också arbete med att informera om internationell adoption. Det är ett problem att många saknar kunskap om adoptioner och adoptionsprocessen vilket gör att de förväxlar adoption med barnhandel. Denna sammanblandning gör att många är skeptiska till internationell adoption vilket leder till att barn blir kvar på barnhemmen.

Kirgizistan

Kirgizistan är ett relativt nytt adoptionsland för Sverige och MIA beslutade att genomföra en första tillsynsresa till Kirgizistan i april 2008. Syftet med resan var att följa utvecklingen på adoptionsområdet i Kirgizistan.

De första internationella adoptionerna som genomförts i Kirgizistan var till USA mellan åren 1994 och 1996. Därefter beslöt man att göra ett uppehåll med adoptioner fram till år 2005. En ny familjelag antogs i Kirgizistan i augusti 2003, vilket gör det möjligt att arbeta med internationell adoptionsverksamhet. Dessutom har nya regler för internationell adoption nyligen antagits. Den nya förordningen innebär att adoptionsbesluten fattas i domstol och inte så som tidigare genom ett administrativt beslut vid "borgmästeriet". Den första adoptionen enligt den nya förordningen skedde under våren 2006. Kirgizistan har ännu inte ratificerat 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. En rådgivande kommitté har dock till regeringen lämnat förslag att Kirgizistan ska ansluta sig till Haagkonventionen under 2009.

Utbildningsministeriet i Bishkek har avtal med åtta organisationer i fyra länder: Sverige, Italien, Israel och USA. Adoptionscentrum har haft auktorisation för Kirgizistan sedan 2004. Det första barnet från Kirgizistan kom till Sverige hösten 2005. År 2007 lämnades totalt 74 barn för internationell adoption från Kirgizistan och mer än 700 beslut fattades om inhemska adoptioner och "guardianship".

Sociala förhållanden

Befolkningen i Kirgizistan är sedan sovjettiden relativt välutbildad, men de senaste tio åren har det blivit vanligare att ungdomar avbryter utbildningen innan de fullföljt den nioåriga obligatoriska grundskolan. Det är bara de familjer som har det gott ställt som har råd med en bra utbildning till sina barn eftersom de måste betala månatliga mutor i form av avgifter till skolan eller gåvor till skolpersonalen. Alla skolor kräver att föräldrarna betalar för böcker och renovering på skolorna. Den icke-officiella kostnaden för skolgång i städerna varierar mellan USD 3 och 20 per månad medan medelinkomsten ligger på USD 25-35 per månad. På landet är det många barn som inte kan gå i skolan vintertid eftersom familjen inte har råd att köpa ordentliga kläder och skor. Efter grundskolan kan man studera vidare i två eller fyra år. Ryska är det dominerande undervisningsspråket, men efter 1989 har kirgiziskans ställning stärkts.

En försämrad folkhälsa sedan början av 1990-talet har sänkt medellivslängden. De sociala skyddsnäten har blivit svagare sedan självständigheten. Sjukvården har försämrats, särskilt på landsbygden. Det råder brist på mediciner, vaccin och modern medicinsk utrustning. Vården är inte längre avgiftsfri

och många människor har inte råd att anlita sjukvården.

Abort är lagligt. De aborter som utförs på privata sjukhus blir oftast komplikationsfria, medan de som utförs på statliga sjukhus, som har dålig utrustning, ofta leder till infektioner eller att aborten misslyckas och barnet föds med skador. Det finns ingen officiell abortstatistik då den är konfidentiell. 80 procent av dem som överger sina barn eller gör sena aborter är muslimer. De kan få stora problem att bli accepterade i familjen om de väljer att behålla barnet. Förlossningsvård är gratis, men de flesta av de mammor som överger barn väljer att föda hemma för att barnet inte ska registreras.

När man blir förälder i Kirgizistan kan man vara föräldraledig under tre år utan att förlora sitt arbete. Två månader före och två månader efter förlossningen betalas en statlig ersättning med 70 procent av lönen.

Enligt Youth Human Rights Groups rapport har barnarbete blivit vanligt i samhället. Det förekommer att både barnhem och skolor tvingar barnen att arbeta på fälten under skördetiden (september-oktober och ibland maj) och betalningen går till institutionerna. Barnarbetet är utbrett på landsbygden och det finns inga åtgärder eller program för att stoppa det.

Antalet barn på gatan har vuxit. Antalet gatubarn beräknades 2004 till 2 000. Dessa barn tas med jämna mellanrum från gatan och registreras av "the Inspectorates on Minors Affairs" och sätts i häkte i några dagar, men hamnar till slut på gatan igen. De utsätts för fysiskt, sexuellt och psykiskt våld. Polisen kräver ofta pengar av dem. Fysisk bestraffning och hot används av polisen för att tvinga barn

Foto: MIA

att erkänna eller ta ansvar för ett brott de inte har begått. Enligt Youth Human Rights Groups rapport har 75 procent av minderåriga i fängelse uppgett att de utsatts för tortyr. Majoriteten av de fall där barn torteras sker när barnen sitter i häkte.

De flesta barnen som adopteras är övergivna

De flesta barn som adopteras är övergivna. Ungefär vart femte barn har biologisk förälders medgivande till adoption. Den vanligaste orsaken till att barn lämnas för adoption är att mamman är tonåring. Barn som överges lämnas ofta på trappan till någon familj som mamman tror har ekonomiska möjligheter att ta hand om barnet. Den familjen har då rätt att adoptera barnet. Polisen gör först en utredning om någon i grannskapet har någon information om övergivandet. När barn överges på institutioner och sjukhus görs utredning av de sociala myndigheterna. För barn övergivna på sjukhus gäller oftast att föräldern lämnat falskt namn och alltså inte kan spåras.

De lokala och centrala myndigheterna utreder barnets bakgrund och registrerar barnet i en databank. Enligt den nya lagen ska barn placeras i fosterfamilj, men om detta inte är möjligt, placeras de på barnhem.

Tre månader efter det att ett barn konstaterats övergivet börjar man söka adoptivföräldrar till barnet, företrädesvis inhemska adoptanter. Vid internationell adoption gäller tremånadersgränsen endast för barn som har medgivande för adoption från den biologiska mamman. Är barnet övergivet väntar man alltid sex månader innan barnet lämnas för internationell adoption, eftersom det har inträffat att den biologiska modern har återvänt efter tre månader och frågat efter sitt barn.

Nationell adoption

Man är mån om att följa subsidiaritetsprincipen i Kirgizistan. Man vill helst inte att barnen ska lämna landet. Med internationella stödinsatser försöker man återföreina barn och familjer. Inhemska adoptivfamiljer har företräde framför utländska sökande fram till att en adoptionsansökan lämnats till domstolen.

Det finns en kö av sökande som vill adoptera nationellt men de inhemska familjerna vill sällan adoptera barn som har särskilda behov. De flesta barn som adopteras inhemskt är friska och adopteras före sex månaders ålder. Nationella adoptioner sker inom de etniska gränserna. De allra flesta inhemska adoptioner är "secret adoptions". Man ändrar barnets namn och ibland även barnets födelsedatum.

Det förekommer även att man kan placera barn som har funktionsnedsättningar i kirgiziska adoptivfamiljer. Vi talade med en barnhemsföreståndarinna som lyckats med detta.

Hon menade att hon hade lagt ner mycket tid på att informera familjerna och beskriva konsekvenserna av barnens funktionshinder. När de hade fått situationen klar för sig visade det sig vara flera inhemska par som var öppna för att adoptera barn med särskilda behov. I Kirgizistan efterfrågar man mer kunskap från andra länder. Man önskar sig ökade kunskaper för att kunna ge utbildning till blivande inhemska adoptivfamiljer och för att kunna stödja dem efter adoptionen.

Förhållanden på barnhemmen

Med tanke på att barnhemmen ofta har stora grupper med barn och att många av dessa har särskilda behov kan man tänka sig att personalen kräver en hård disciplin av barnen för att få verksamheten att fungera. Det kan innebära att våld mot barnen förekommer. Många av de funktionshindrade barnen får lugnande medel. Trots att vissa personer i personalen som vi träffade vid första anblicken verkade vara barska, visade sig värmen och omtanken om barnen påfallande tydligt. På internatskolan för blinda och synskadade barn i Osh fick vi höra en blind pojke i 12-13 årsåldern spela dragspel och sjunga ett par lite vemodiga kirgiziska folkmelodier. Han var oerhört duktig och det var positivt att se hur de, trots knappa resurser, har möjlighet att låta barnen utveckla sina speciella talanger.

Att ta emot ett barn för adoption i Kirgizistan

En utländsk familj som kommer till Kirgizistan för att adoptera får först umgås med barnet på barnhemmet under ca fem dagar. Detta sker under uppsikt av barnhemsföreståndaren som

skriver en rapport. Denna rapport är underlag för ett förslag om att familjen ska få adoptera barnet. Rapporten ges in till domstolen.

Beslut om adoption fattas av domstolen oftast inom en vecka från att dokumenten kommit in till domstolen. När ett domstolsbeslut om adoption har meddelats tar det 30 dagar för detta att vinna laga kraft. Biologiska föräldrar och släktingar kan återkalla sitt beslut att lämna barnet för adoption fram till det att adoptionsbeslutet vunnit laga kraft.

Barnet stannar vanligen kvar på barnhemmet minst två veckor efter att adoptionsbeslutet meddelats. Därefter förekommer det att adoptivföräldrarna kan få ta hand om barnet fram till hemresan. Föräldrarna har även möjlighet att åka hem efter att ha umgåtts med barnet på barnhemmet och vänta på att adoptionsbeslutet ska vinna laga kraft. Det bästa för barnen är dock att de stannar i Kirgizistan så att man inte utsätter barnet för en separation. Vi träffade en svensk adoptivfamilj som berättade om hur avståndstagande deras dotter varit när de kom andra gången. "Det kändes som att vi fick börja om från ruta -1". Vi träffade också en familj som stannat kvar i landet under hela adoptionsprocessen. De tyckte att det hade fungerat väl eftersom de hade fått mycket hjälp och stöd av Adoptionscentrums kontaktperson.

Eftersom det kirgiziska adoptionsbeslutet är svagt ska adoptivföräldrarna ansöka om adoption i tingsrätten efter hemkomsten.

Återbesöksresa till Anhui, Kina

Åtteresor för adopterade är en viktig del av den internationella adoptionsverksamheten. Tidigare var det främst vuxna adopterade som reste för att besöka sina ursprungsländer. Under de senare åren har det blivit alltmer vanligt att barn gör återresor tillsammans med sina adoptivfamiljer. För att få en inblick i adoptionsorganisationernas arbete med återresor har MIA deltagit i en del av en återbesöksresa till Kina. MIA ville även få mer kunskap om och förståelse för vad en återresa kan innebära för de adopterade barnen och deras familjer. Under resan gjordes också ett studiebesök på arkivet på China Center of Adoption Affairs, CCAA.

Åtteresan gick till Anhuiprovinsen i Kina och arrangerades av Familjeföreningen för internationell adoption, FFIA, i samarbete med Kinareso. FFIA kallar återresorna för återbesöksresor och har arrangerat resor till Kina för adopterade barn och deras familjer sedan år 2005. På resorna kompletterar man de kinesiska guiderna med en svensktalande guide för att de små barnen ska kunna få direktinformation och även ha möjlighet att ställa frågor utan att behöva ta hjälp av sina föräldrar. Resan bestod av tre etapper, först några dagar i Beijing, därefter besök i Anhuiprovinsen som barnen kom ifrån och slutligen några dagar i Shanghai.

Beijing

Resegruppen samlades vid gaten på flygplatsen i Helsingfors. Några familjer kände redan varandra eftersom de hade hämtat barn tillsammans medan andra inte alls kände varandra sedan tidigare. Redan då vi landade på Beijings nya flygplats hade barnen lekt ihop sig lite och det började kännas som en sammanhållen resegrupp.

De första dagarna ägnades åt sightseeing och shopping. På programmet fanns utflykt till Kinesiska muren, besök till Olympiastadion Fågelboet, Himmelska fridens torg, Förbjudna staden, shopping på Pärlmarknaden och på

Wafujing och lunch hos en familj i Hutongerna. Hutongerna är den gamla traditionella låghusbebyggelse som tidigare präglade hela Beijing eftersom inget hus under kejsartiden fick vara högre än kejsarpalatset. Idag ligger denna bebyggelse kvar mellan höghusen. Gammalt och nytt, traditionellt kinesiskt och västerländskt kolliderar och samsas sida vid sida.

På kvällarna tändes de blinkande neonskyltarna i kvarteren kring hotellet. Alla var lite vimmelkantiga och trötta av allt man sett och av tidsomställningen. Föräldrarna hade noga uppsikt över sina barn som smälte in i folkmängden och lätt skulle kunna komma bort.

Anhuiprovinsen

Efter några dagar fortsatte färden till Anhuiprovinsen. Vi lämnade Beijing klockan fem på morgonen och fastnade sedan hela förmiddagen på flygplatsen p.g.a. tekniska fel. När vi väl kom ombord på planet somnade barnen bums. Efter ett par timmar sänkte sig planet genom molnen och landade på provinshuvudstaden Hefeis flygplats som låg insvept i smog. Där tog den lokala guiden Snow emot och vi lastade in oss i en bensinluktande buss. Bussen körde oss genom småhusområden med skrotupplag på grusvägen utanför, genom små butiksområden och byggarbetsplatser. Ju närmare city, desto högre blev husen.

Det var i Hefei som familjerna en gång fick ta emot sina barn. Guiden berättade om de närmaste dagarnas program med barnhemsbesök och besök på de platser där barnen hittades. En mamma sa att hon trodde att hon skulle känna igen sig, att det skulle kännas som ett återseende. Men staden hade förändrats så mycket att hon inte alls kände igen sig.

I den mindre staden blev kontrasterna mellan det rika och det fattiga Kina påtaglig. Hefeis citykärna är fylld av butiker och restauranger. Mitt på den stora gågatan som lyste av neon låg tiggarna på den kalla marken. Utanför en restaurang kom en man med en luggsliten apa. Mannen ryckte i kopplet för att få apan att göra konst i hopp om att vi skulle skänka pengar för spektaklet. Några av barnen blev ledsna då de såg hundar till salu instängda i trånga burar.

Nära hotellet låg en park som var fylld av aktivitet. På dagen spelades olika brädspel, övades kampsport och utfördes fotmassage. På kvällen kunde man sjunga karaoke och skjuta prick i små väskor som stod uppställda lite varstans.

Besök på en skola

Dagen därpå fick vi göra en snabbvariant på de programpunkter som missades då vi fastnade på flygplatsen. Först besökte vi en skola där rektorn välkomnade med ett tal. Några skolbarn knöt röda scarves runt halsen på besökarna. Vi bjöds in att sitta med en stund under en lektion i engelska och slutligen visades vi runt i skolans lokaler. Det var spännande för barnen att träffa jämnåriga barn och få en glimt av den vardag som hade kunnat vara deras om de haft ett annat livsöde.

Adoptionscentret

Därefter var det besök på Adoptionscentret, d.v.s. där adoptionsbesluten fattas. Den man som tog emot där hade arbetat som guide då familjerna hämtade sina barn. Nu hade han uppnått chefsposition i verksamheten. Vi fick också träffa en kvinna som arbetade för de lokala myndigheterna. De berättade att tidigare adopterades ca 1 000 barn om året från Anhui till andra länder. Under år 2008, fram till tiden för vårt besök, hade bara 88 barn lämnat Anhui genom internationell adoption. Detta beror på lättnader i ettbarnspolitiken och att färre barn överges. En annan anledning är att nationella adoptioner ökar. De sa att det blir alltmer vanligt att adoptivfamiljer från hela världen återvänder för att besöka barnens barnhem och hitteplatser.

Besök på barnhemmet i Lu'an

De flesta av barnen i resegruppen kom från ett barnhem i Lu'an, en liten stad två timmars bilväg från provinshuvudstaden. En del hade fått besöka barnhemmet då de hämtade barnen medan andra inte fått tillträde. Det var en högtidlig och nervös stämning på morgonen då besöket på barnhemmet skulle ske. Barnen var finklädde och familjerna hade förberett presenter och fotoalbum.

Ingen av guiderna hade besökt barnhemmet tidigare. Vi hittade inte dit så någon från barnhemmet fick möta upp med bil och visa vägen. Väl framme blev vi välkomnade av barnhemmets direktör och en del av hans personal. Salen som de visade in i var dekorerad med röda band och blommor. Bordet var dukat med frukt och kex. Familjerna fick sätta sig och direktören höll ett tal. Han sa att han var glad

Foto: MIA

att barnen kommit tillbaka och var så friska och fina. Barnen ropades upp med sina kinesiska namn. Det märktes att personalen mindes barnen. Familjerna fick titta i barnens akter och möjlighet att ställa frågor. Sedan blev det presentutbyte och fotografering. Barnen fick röda armband med en silverberlock.

Denna, liksom många andra institutioner i Kina, är hem både för gamla och barn. Den del av institutionen där barnen hade bott var numera avdelning för de äldre. Därför kunde man inte komma in i de lokalerna men en förälder som varit där då ett av barnen hämtades kunde visa utifrån bakom vilka fönster barnen sov.

Inne på barnhemmet fanns det både små, små barn som låg lindade i sina sängar och flera barn i två-fyraårsåldern som alla verkade ha något särskilt behov. De svenska adoptivbarnen lekte, jollrade och tittade förundrat på de små som låg

i sina sängar. Några av barnen blev skrämde av besökarna och började gråta. Det var nog både svårt och en lättnad att gå därifrån. Föräldrar funderade på hur det varit om deras barn hade varit kvar på barnhemmet och en flicka sa att hon ville adoptera ett barn då hon blev stor.

Innanför entrén till barnhemmet hängde ett foto på några av familjerna från när de hämtade sina barn. På nästa våning fanns ett sommarfoto från Sverige med några av barnen.

På kvällen bjöd barnhemmet på formell middag. Värden bjöd traditionellt på kinesiskt brännvin och adoptivföräldrarna tackade för gästfriheten med att sjunga några svenska snapsvisor. Det var en trött och fnissig grupp barn och föräldrar som efter en lång dag av anspänning återvände till hotellet fyllda av intryck.

Hitteplatser

Kvinnan som ansvarade för barnhemmet på institutionen följde med för att titta på hitteplatserna. Hon var glad att återse barnen och hon kramade dem om och om igen.

Vanliga hitteplatser är t.ex. busstationer, tågstationer, härbärgen för hemlösa och barnhem. När de adopterade barnen reser tillbaka 10-15 år senare är de byggnader som de hittats vid ofta rivna för att ge plats åt nya hus. En hitteplats var en vägkorsning där det tidigare låg en station för långdistansbussar. Kvinnan från barnhemmet berättade att det kan tyda på att mamman kom från landet och att hon åkt till staden för att lämna barnet. En annan hitteplats var i en liten by utanför Lu'an. Myndigheten som ansvarar för barnbegränsningspolitiken hade ett hus där och på trappan till det hade många barn lämnats.

Folk samlades kring den udda gruppen som fotograferade barn framför rivnings- och byggarbetsplatser. En kostymklädd man vågade sig fram och frågade vad som pågick. Då guiden förklarade sa mannen att det var tecken på kärlek och omtanke att adoptivföräldrarna reste tillbaka med sina barn till deras födelseland. Eftersom staden hela tiden förändras skrev man noga ner adresserna för att möjliggöra för barnen att hitta tillbaka om de vill återvända senare i livet.

Kulturarv

Färden gick vidare för att ge smakprov på barnens kulturella rötter. I Anhuiprovinserna ligger Gula bergen som avbildats av konstnärer och attraherar en ständig ström av turister. Man åker linbana och kan sedan vandra på anlagda gångstigar upp till toppen på ca 1800 meters höjd. Där uppe ser man molnen flyta fram som ett hav långt under sig. Vi övernattade på bergstoppens bästa hotell som hade möglat i det fuktiga klimatet. Rummen var utkylda och beboddes av hoppande spindlar. Efter middagen samlades alla för en pratstund i ett av rummen som fick upp värmen ganska bra. I gryningen steg några tappra upp för att möta soluppgången med de kinesiska turisterna.

Vid Gula bergens fot besökte vi staden Honcun som är känd för att scener ur filmen "Crouching tiger hidden dragon" spelades in där. I en annan stad, Huangshan, besökte vi en museifabrik som tillverkar tusch för kalligrafi och ett nybyggt etnografiskt museum. I Huangshan kunde man också shoppa i gamla staden, bl.a. te som området är berömt för. Det var mycket information på kort tid, särskilt för barnen, men det gav många anledningar att vara stolt över det kinesiska ursprunget. Fortfarande

lite frusna efter strapatsen på berget och fyllda av kulturarv stuvade familjerna sitt bagage, som vuxit under resans gång, ombord på nattåget till Shanghai.

Besök på CCAA

MIA följde inte med till Shanghai utan passade på att besöka arkivet på CCAA. Chefen för arkivet, Liu Kangsheng, berättade att CCAA i sitt arkiv har drygt 100 000 avslutade adoptionsärenden. Alla internationella adoptionsärenden arkiveras av CCAA sedan 1994. Akterna sparas för all framtid. I akterna bevaras alla handlingar rörande barnet och föräldrarnas ansökningshandlingar. Den som vill ta del av sin akt hos CCAA ska ansöka om detta genom den adoptionsorganisation som förmedlade adoptionen.

Eftersom det är förbjudet att överge barn i Kina finns ingen information om barnen före polisrapporten som skrivs då barnet hittas. Ibland kan mamman ha lämnat en lapp med barnets födelsedatum eller något litet minne.

Det är nog vanligt att många som åker på återresor inte hittar vad de söker och att det man får veta kanske mest ger upphov till nya frågor. Det kan vara en besvikelse att det saknas information, men man kan nog tänka att de adopterade barn som kan ställa sina frågor till föräldrar som lyssnar får viktiga svar ändå.

Forskning

Berättelser om adoption, Elizabeth Martinell Barfoed

Lund Dissertations in Social Work 33, 2008

Hur kan adoption förstås? Avhandlingen *Berättelser om adoption* undersöker vuxna adopterades personliga berättelser och kulturella föreställningar om adoption som dessa framställs i dagspressen. Elizabeth Martinell Barfoed är socionom och journalist. Hon har intervjuat nationellt och internationellt adopterade mellan 25 och 65 år och studerat artiklar i dagspressen under åren 2003-2005. Två olika berättelselogiker friläggs i adoptionsberättelserna: adoption som en komplicerad erfarenhet och adoption som en okomplicerad erfarenhet. I dagspressen identifierades två diskurser: adoption som en lösning och adoption som ett problem. Studien visar hur den personliga berättelsen och de tolkningsramar som finns i samhället samverkar när det gäller att skapa vår förståelse av vad adoption är och vad det kan innebära att vara adopterad.

Filmtips

Patrik 1,5

Regi Ella Lemhagen

Göran och Sven är på väg att bilda familj. De har flyttat in i villa och fått kommunens medgivande att ta emot ett barn för adoption. Då får de information om att det inte finns något ursprungsland som accepterar en adoptionsansökan av registrerade partner. Efter en tid av förtvivlan får de dock besked om att kommunen hittat ett barn, Patrik 1,5, som de kan få adoptera. När de träffar Patrik blir det inte riktigt som de tänkt sig.

Patrik 1,5 är en osannolik berättelse som med värme och humor ställer många av adoptionens centrala frågor på sin spets. Ella Lemhagen skildrar tre personer som får arbeta med sina förväntningar och fördomar för att finna gemenskap.

Boktips

Ophelias resa

Agneta Larsson & Ophelia Haanyama Orum
Atlas, 2007

Under ett besök hos sin syster i Sverige fick Ophelia beskedet att hon var hivpositiv. Det var i början av 1990-talet före utvecklingen av bromsmediciner och Ophelia uppfattade det som en dödsdom. Då bromsmedicinerna kom gav de hopp men också biverkningar. Ophelia kom att stanna kvar i Sverige och fann kärleken. Trots sin sjukdom har hon vågat bilda familj och genom sitt arbete för Noaks Ark har hon verkat för att öka kunskapen om hiv. Parallellt med detta har hon arbetat för att hjälpa sin familj i Zambia där flera i hennes familj drabbats av hiv.

Ophelias resa är en personlig berättelse om att leva med hiv. Det är samtidigt en berättelse om hur två länder, Sverige och Zambia, med sina olika förutsättningar utvecklats i förhållande till hiv. Boken beskriver hur möjligheterna att behandla hiv och förebygga smittspridning är knutna till ekonomi och sociala mönster. I båda länderna är hiv förknippat med starka känslor av rädsla och skam och Ophelias resa beskriver på ett inläggande sätt hur människor försöker hitta möjliga vägar att leva med sin sjukdom.

Anknytning i praktiken

Anders Broberg, Pia Risholm Mothander, Pehr Granqvist och Tord Ivarsson
Natur & Kultur, 2008

Hur kan anknytningsteorin tillämpas? Hur påverkar olika anknytningsmönster psykisk hälsa och ohälsa i olika åldrar? Anknytningsteori i praktiken presenterar kunskap som baserar sig på aktuell anknytningsteoribaserad forskning. Boken beskriver klinisk spädbarns- och småbarnspsykologi, föräldraskap och familjeliv samt hur forskare och kliniker kan mäta anknytningstrygghet hos barn, ungdomar och vuxna. Författarna diskuterar också psykoterapi utifrån ett anknytningsperspektiv.

Anknytning i praktiken är en fristående fortsättning till Anknytningsteori, betydelsen av nära känslomässiga relationer (2006). Boken riktar sig personer som arbetar med eller studerar till människovårdande yrken.

Utgivare: Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, MIA | Box 308, 101 26 STOCKHOLM
Telefon: 08-54 55 56 80 | Fax: 08-650 41 10 | E-post: info@mia.eu | Webbplats: www.mia.eu
Ansvarig utgivare: Meit Camving | Redaktör: Lovisa Kim | Layout: Kirsti Åström